

7. Розташовуватись своєю течією: fließen, strömen, münden, hineinfließen, hinausfließen, entspringen, vorbeifließen, sich vereinigen. Основним дієсловом в даній підгрупі можна виділити fließen, так як воно входить до словникового тлумачення всіх решти дієслів цієї підгрупи. Іншими дієсловам властива ще додаткова сема «напрямок» (hineinfließen, hinausfließen, münden); «інтенсивність» (strömen) або «виникнення» (entspringen): fließen – «sich fortbewegen (von Flüssigkeiten), strömen»; strömen – «in großen Mengen fließen»; entspringen – «aus etwas quellen»; hineinfließen – «von (hier) draußen nach (dort) drinnen fließen»; hinausfließen – «von (hier) drinnen nach (dort) draußen fließen»; münden – «in etwas hineinfließen, einströmen»; vorbeifließen – «einen Augenblick nebeneinander fließen und dann weiter fließen, vorüberfließen»; sich vereinigen – «zusammenfließen». Як видно з вищенаведених прикладів, всі дієслова підгрупи «розташовуватись своєю течією» характеризуються динамічністю. Суб'єктна позиція у цих дієслів може займатись лише іменниками, що позначають водойми.

8. Розташовуватись, відмежовуючи що-небудь, мати якість відмежування: abgrenzen, absperrten, abtrennen, absondern. Усі дієслова цієї групи мають у своїй структурі сему «відмежовувати що-небудь». Основним дієсловом в цій підгрупі є дієслово abgrenzen, так як воно входить до словникового пояснення всіх решти дієслів даної підгрупи: abgrenzen – «eine Grenze festlegen, bilden»; absperrten – «abgrenzen, abschließen»; abtrennen – «abgrenzen, absondern»; absondern – «abtrennen, isolieren».

Складна семантична структура кожного дієслова, його індивідуальне значення заставляють враховувати також такі фактори: по-перше, можливі комбінації двох/трьох диференційних сем, одна з яких є домінуючою, решта – периферійними; по-друге, крім диференційних сем є ще індивідуально-додаткові семи, які враховуються при класифікації. Таким чином, дієслова по одному компоненту значення об'єднуються в одну групу слів, а по другому – вступають в антонімічні відносини всередині цієї групи. Цей факт підтверджує те положення, що «синонімічні та антонімічні відношення є різновидами одного явища – семантико-сміслових подібностей і розбіжностей», іншими словами, кожен два синоніми є антоніми відносно їх семантичних компонентів, за якими вони розрізняються» [1, с. 32].

Дієслова з просторовою семантикою передбачають обов'язкове вираження суб'єкта просторовості. Суб'єктну позицію можуть займати іменники з різноманітною семантикою, що свідчить про прагнення мови найбільш повно представити об'єктивний світ. Семантична структура даних дієслів обумовлює обов'язкове вираження місцезнаходження предмета (актанта зліва). Ними можуть бути прислівники з семою просторовості чи іменники з прийменниками тощо. Дієслова з просторовим значенням можуть використовуватись як приклад явища, що включається в кореляцію «лексика-граматика», оскільки їх семантична структура визначає склад речення, яке описує ситуацію об'єктивної реальності «місцезнаходження в просторі».

Література:

1. Вилюман В. Г. Английская синонимика / В. Г. Вилюман. – М. : Высшая школа, 1980. – 128 с.
2. Гак В. Г. Сопоставительная лексикология / В. Г. Гак. – М. : Международные отношения, 1977. – 264 с.
3. Кузнецова Э. В. Лексико-семантические группы глаголов и семантические модели предложений / Э. В. Кузнецова // Классы глаголов в функциональном аспекте. – Свердловск, 1986. – С. 4–11.

УДК 81'373.2

В. М. Бойчук, М. В. Бойчук,
Національна академія внутрішніх справ, м. Київ

КАТЕГОРИЯ ВНУТРІШНЬОЇ ФОРМИ СЛОВА В ЗІСТАВНО-ТИПОЛОГІЧНИХ СТУДІЯХ

У статті висвітлюється внутрішня форма слова як ономасіологічна категорія та ефективний інструментарій у зіставно-типологічних дослідженнях, аналізується її роль у процесах номінації на прикладі слов'янських мов.

Ключові слова: внутрішня форма слова, ономасіологічна категорія, похідне слово, процес найменування.

CATEGORY INNER FORM IN CONTRASTIVE TYPOLOGICAL STUDIES

The article reveals the inner form of the word as onomasiological category and effective tools in contrastive typological studies, analyzes its role in the nomination on the material of the Slavic languages.

The inner form of the word is treated as a motivational feature that is being «picked out» by speaker's consciousness from the semantic structure of generating word and is being served as the basis for the nomination of objects and phenomena. The inner form of the word is a way of word meaning motivation between a generating and derived word. The inner form of the word stands for a mental and psychological mechanism that reveals the nature of names, indicates the semantic relations between generators and derivatives, namely outlines the onomasiological characteristics of words. Being the onomasiological basis for the creation of derivatives and denoting their formal and semantic structure, the inner form of the word allows research a derivative word as a unit of nomination with unique structure and peculiar functional characteristics.

Analysis of Ukrainian, Russian, Czech and Polish derivative units in the terms of onomasiology reveals common and distinctive features in their nominative processes, describes the specification of «language and world view» of various nations. Using the inner form of the word like methodological tools in contrastive typological studies enables us to make sense of complex issues of language «reading» the world by different ethnic groups, and most importantly – to gain valuable material for further promising interdisciplinary research.

Keywords: innerform, onomasiological category, derivative, nomination process.

КАТЕГОРИЯ ВНУТРЕННЕЙ ФОРМЫ СЛОВА В СОПОСТАВИМЫХ ТИПОЛОГИЧЕСКИХ СТУДИЯХ

В статье освещается внутренняя форма слова как ономасиологическая категория и эффективный инструментарий в сопоставительно-типологических исследованиях, анализируется ее роль в процессах номинации на примере славянских языков.

Ключевые слова: внутренняя форма слова, ономасиологическая категория, производное слово, процесс наименования.

Мовознавча наука, починаючи з другої половини ХХ століття на сучасному етапі, характеризується підвищеною зацікавленістю проблемами, що стосуються передусім з'ясування питань функціонування мовних одиниць і мови загалом [1, с. 84]. Це дає значний за обсягом теоретичний та емпіричний матеріал для подальших студій, які розширюють об'єкт класичної лінгвістики й зближують її з іншими науками антропологічної спрямованості. З огляду на вказану тенденцію

лінгвістичні студії передбачають широке застосування динамічного підходу до аналізу мовних явищ, тобто методологія динамізму в таких дослідженнях априорі є визначальною, що зумовлює їх актуальність і значущість.

У системі словотвору динамічний підхід передбачає дослідження й усвідомлення глибинних процесів деривації у їх зв'язку з категоріальною структурою мислення «в рамках цілісності мисленнєво-мовленнєвої діяльності як особливого специфічного прояву комунікативної діяльності» [2, с. 4], саме тому цей підхід пов'язуємо з логіко-номінативним аспектом дослідження словотвірних одиниць.

Методологія динамізму дозволяє розглядати похідне слово як об'єкт процесуальної інтерпретації, при якій визначальну роль відіграє власне змістова сторона мовного знака, що є «опорною базою для пояснення дійсної сутності будь-якої мовної форми» [4, с. 6]. Логічно припустити, що дослідження семантичної сторони деривата як результату ментально-мовної творчості має ґрунтуватись на засадах основоцентричної дериватології, обґрунтованої проф. Грещуком В. В., який особливо увагу звертає на твірну основу в процесі формування і функціонування семантики похідного слова [2, с. 8].

Творення похідного слова процесі номінаційного акту пов'язано з усвідомленим (або ж неусвідомленим) відтворенням характерних особливостей денотатів за посередництва мисленнєво-когнітивних структур мовця, що займають умовно проміжну ланку між денотатом і мовним знаком. Таким чином, триада «мова – мислення – дійсність» безпосередньо «виявляє себе у процесі семіозису, у знаковому відношенні найменування, де з'єднуються смисл (поняттєві форми мислення), ім'я (мовна форма), дійсність (позамовні об'єкти, що позначаються)» [13, с. 13]. Постає проблема: яким чином дійсність відображається у категоріях мислення, а потім – у значеннях мовних форм.

Можемо стверджувати, що реалізація завдань такого типу неможлива без застосування поняття внутрішньої форми (ВФ) слова, яка визначає тип мотиваційних відношень між твірним і похідним словом, а також є своєрідною з'єднувальною ланкою між словом і денотатом, який воно позначає.

На сьогодні онтологічна й лінгвістична природа ВФ слова вже знайшла своє ґрунтовне висвітлення в працях О. І. Блінової, Л. А. Булаховського, М. І. Голянич, О. О. Земської, О. П. Єрмакової, Т. Р. Кияка, Н. І. Мігіріної, Б. О. Плотникова, В. М. Русанівського, О. С. Снітка, В. І. Телії та ін., хочай залишаються дискусійними питання як сутності ВФ слова (і мови загалом), так й її місця та функцій у системі мови. Зрозуміло, що неоднозначність у трактуванні цього філософсько-мовного явища зумовлена передусім теоретичною складністю самого поняття ВФ, яке закладено оригінально у вченні О. О. Потебні, а також, на нашу думку, абсолютизацією чи нівеляцією тих чи тих аспектів ВФ слова в авторських трактуваннях, які часто зумовлені методологією наукового пошуку та специфікою емпіричного матеріалу.

Загалом ВФ слова розуміємо як мотиваційну ознаку, що «вичленовується» свідомістю мовця із семантичної структури твірного слова і кладеться в основу найменування предметів та явищ навколишнього світу, які позначаються похідним словом, тобто ВФ слова також є способом мотивації значення між твірним і похідним словом, який конкретизується цією ознакою. Отже, ВФ розкриває природу та характер найменувань, указує на смислові відношення (їх природу) між твірним і похідним, тобто виявляє онтологічну характеристику слова.

Якщо словотвірна мотивація вказує на предмет (денотат) загалом, то ВФ слова вказує, яка з великої кількості ознак того чи іншого предмета вибирається свідомістю людини для номінації певного сегмента дійсності і формування семантики новоствореного мовного знака. Крім того, ВФ слова як обов'язковий елемент у парі «твірне – похідне» конкретизує словотвірні мотиваційні зв'язки, наділяючи їх значущістю.

Оскільки похідне слово є двобічною одиницею, то може бути охарактеризоване як з семасіологічного (від форми до змісту), так і ономасіологічного (від змісту до форми) поглядів. Динамічний підхід передбачає застосування ономасіологічних критеріїв до аналізу семантики похідного слова, зокрема до процесу словотворення. Розглядаючи ВФ як мотиваційну ознаку, що кладеться в основу найменування, вона набуває статусу змістової ономасіологічної категорії, яка відіграє головну роль у процесах номінації предметів та явищ об'єктивного світу.

Установлюючи кореляцію між предметом і вибраним для його найменування мовним відрізком, номінація пов'язує світ дійсності зі світом мови, «з'єднує частинку простору екстралінгвістичного з частинкою простору мовного» [6, с. 8]. Відповідно предметом дослідження ономасіології є лексична об'єктивація і процес устанавлення зв'язку звукової сторони лексичної одиниці, яка при цьому виникає, з об'єктом дійсності (референтом) [12, с. 4]. Варто також зазначити, що кожний акт словотворення є актом номінації, проте не кожний акт номінації є актом словотворення в буквальному значенні слова [5, с. 23].

Механізм знаходження та визначення мотиваційної ознаки як представника інших ознак змісту, що виражається цією ознакою, її властивості та функції є одним із головних завдань теорії мотивації. Відомо, що ще О. О. Потебня досліджував генеративні можливості мотиваційної ознаки для створення нових думок [8, с. 122]. І на сьогодні проблема факторів, що впливають на вибір мотиваційної ознаки у номінативному процесі, залишається актуальною як для теорії мотивації, так і для теорії номінації. Пролити світло на ці проблеми можна, з'ясувавши природу ВФ похідних слів і дослідивши її взаємозв'язок з іншими мовними категоріями.

Визначаючи тип відношень між твірним і похідним, ВФ взаємодіє зі словотвірною мотивацією і лексичним значенням (ЛЗ), формуючи змістову основу деривата чи його лексико-семантичних варіантів. Так, похідне *дощовик* в українській мові має різні лексичні значення. Це – 1) «верхній легкий непромокальний одяг, що захищає від дощу», 2) «кулястий гриб, який швидко росте в теплу дощову пору, а при висиханні перетворюється в темний порошок», 3) «черв'як, що живе в ґрунті, підвищує його родючість, а на поверхню виходить тільки після великого дощу» [9, с. 403]. Формування різних ЛЗ у омонімічних похідних утвореннях пов'язано з неоднаковим характером їх ВФ, яка формує первісне ЛЗ, подальший розвиток якого залежить передусім від екстра- та інтралінгвальних чинників. Це чітко простежується тоді, коли мотиваційна ознака номінації, що виражалася видовим поняттям, замінюється з часом ознакою родового характеру [11, с. 63]. Так, українські похідні *столяр* і *чоботар* утворено для найменування осіб, які займалися виготовленням, відповідно, столів і чобіт. Первинне ЛЗ цих дериватів сформувала мотиваційна ознака результативності (твірне слово – об'єкт, що є результатом діяльності особи). З часом значення слів розширилися (це є іманентною ознакою мови), і в сучасній українській мові *столяр* – це той, хто виготовляє меблі, *чоботар* – взуття взагалі. У словах подібної семантики відбувся розрив між первинною ознакою, яка ще виражена морфологічним складом твірної основи, та реальною ВФ слова, що робить його образним і зрозумілим носієм мови, але є імпліцитною на рівні формальної будови деривата.

Значення слова має тенденцію розвиватися, тоді як ВФ слова виступає своєрідним стабілізаційним компонентом, який певною мірою стримує цей розвиток. Із часом ВФ слова може «затемнюватися», тобто ставати незрозумілою і забуватися. Це зумовлено тим, що визначну роль у значенні слова відіграють його системні зв'язки, його віднесеність до певних груп і структур у складі лексики, а не походження слова [10, с. 46].

Отже, ВФ і ЛЗ на рівні похідного слова є взаємозалежними і взаємозумовленими категоріями, вони функціонують як єдине ціле. З цього погляду заслуговує на увагу твердження О. О. Земської та О. П. Кубрякової про те, що ВФ слова, виражаючи характер смислових відношень між твірним і похідним, не включає в себе саму назву реалії, а тому не втрачає своєї пояснювальної сили і не перетворюється на зредуковане ЛЗ [3, с. 519].

Підсумовуючи викладене, можна стверджувати, що ВФ є змістовою ономазіологічною категорією, яка є конститутивною основою творення дериватів у процесах номінації, їх формально-семантичної структури. ВФ дозволяє розглядати похідне слово як одиницю номінації, яка є унікальною за структурою і за властивими їй ономазіологічними і функціональними характеристиками.

Досліджуючи процес формування дериватів тієї чи іншої мови, аналізуючи і виявляючи чинники, що впливають на творення як звукових, так і змістових аспектів мовного знака, підходимо до проблеми вираження національної свідомості у мові. Це дозволяє глибше розуміти одну з важливих функцій мови – функцію національної ідентичності, яка репрезентує себе передусім у мовній «картині світу». Відомо, що у структурі мовного знака кодується інформація про навколишній світ, причому носії різних мов відповідно до власного сприймання неоднаково трактують функції чи призначення однотипних сегментів дійсності, що впливає і на формування семантики слова. На нашу думку, різнотипне розуміння тих чи інших явищ дозволяє відтворити саме ВФ слова, оскільки вона містить у собі характерні вказівки щодо особливостей світосприймання різними носіями мов, що відтворюють їх історичний досвід і сучасну мовну практику. Тому ВФ слова є важливим методологічним інструментом у сучасних зіставних дослідженнях, невід'ємним засобом розуміння процесів номінації різних мовних соціумів. Звідси випливає актуальне завдання виявлення різних типів ВФ похідних слів у споріднених і неспоріднених мовах шляхом контрастивних і зіставних досліджень, що дозволить проаналізувати особливості мовленнєво-мисленнєвої діяльності носіїв різних мов.

Найяскравіше процеси диференціації, відмінності в номінативних актах виявляються у семантичних структурах похідних слів, що мотивуються твірними, які належать до різних лексико-граматичних класів. Наприклад, укр. *дощовик*, рос. *дождевик* (у знач. «гриб») і чеськ. *přehavka*, польс. *purchavka* мають різні ВФ, які актуалізують відмінні мотиваційні ознаки об'єктності і характерної дії, яку виконує названий предмет, коли на нього натиснути. Аналогічні різнотипні ВФ і у похідних укр. *баршиник*, рос. *барышник* і чеськ. *překupník*, польс. *przekupień*, укр. і рос. *булочник* і чеськ. *pekař*, укр. *гирьовик*, рос. *гиревик* і чеськ. *vspěrač* (*гиря – závaží*), польс. *ciężarowiec* (важкоатлет), укр. *візник*, рос. *извозчик* (ознака дії) і чеськ. *drožkar* (ознака об'єктності) (*drožka – дрожки, таксі*) і *izvoščík*, польс. *dorożkarstwożnica*.

При мотивації деривата твірним, що позначає певний об'єкт, а тому виражений іменною частиною мови, ВФ вичленює як головні різні сегменти, складові цього об'єкта. Напр., укр. *буквар*, рос. *букварь* і чеськ. *slabikář* (*slabika – склад*), а *буква – písmeno*), польс. *elementarz*, укр., рос. *бабник* і чеськ. *sukničkar, zástěrcar, holkar* (*suknička – снідиця, zástěrc – передник, фартух, holka – дівчина*).

Дуже часто афіксальним дериватам однієї мови відповідають композити іншої, порів., укр. *байкар* – рос. *баснописець*, польс. *bajkopisarz*, укр. *віришник* – рос. *стихотворець*, польс. *wierszopisarz*, укр. *коноплар* – рос. *коноплевод*, укр. *конар* – рос. *коневод*, укр. *кролівник*, чеськ. *králikář* – рос. *кроликовод*, укр. *курівник* – рос. *куровод*, укр. *лісівник* – рос. *лесовод*, укр. *овочівник* – рос. *овочевод*, укр. *оленьяр* – рос. *оленовод*, укр. *олійник* – рос. *маслобойщик*, укр. *пасічник*, *бджоляр*, польс. *pszczelarz, pasiecznik*, чеськ. *včelár* – рос. *пчеловод, hodowcypszczoł*, укр. *птахівник* – рос. *птицевод*, укр. *пустельник* – рос. *пустынножитель*, укр. *смоляр* – рос. *смолокур, смоловар*, укр. *соболівник* – *соболевовод*, укр. *тваринник* – рос. *животновод* тощо, у яких з'ясування ВФ не викликає труднощів, тому що вона актуалізується експліцитно вираженим предикатом у формальній структурі композита і допомагає зрозуміти характер найменування: *оленовод, птицевод, овочевод* позначають осіб, які займаються вирощуванням того, що називає твірне слово.

А похідне слово *олійник*, для прикладу, може позначати особу, яка виготовляє олію чи продає її тощо. У таких випадках правильно визначити ВФ слова дозволяє семантика предиката ЛЗ деривата, яка прогнозує характер ВФ похідного слова. Наприклад, укр. *голкар* має ЛЗ «той, хто робить, виготовляє голки». Значення предиката виокремлює мотиваційну ознаку продукту праці (результативності), яка формує вказане ЛЗ.

Базова основа дуже часто визначає в загальних рисах значення предиката ЛЗ похідного слова, проте не завжди назва, скажімо, музичного інструмента, що є твірним, передбачає предикат «грати» і відповідну ВФ, яка б вичленювала мотиваційну ознаку інструментальності. Так, ВФ похідного слова *дудник* у значенні «той, хто робить дудки» вказує на предмет (дудку), який є продуктом, результатом праці. В іншому значенні *дудник* – «той, хто грає на дудці» має ВФ, яка репрезентує власне ознаку інструментальності.

Аналіз десубстантивних іменників української мови показує, що трапляються випадки, коли в одному ЛЗ наявні два різних за семантикою предикати. Напр., *пічник* – майстер, який мурує і ремонтує печі (мотиваційні ознаки результативності і об'єктності). У таких випадках важко, а часто неможливо визначити з синхронного погляду, яка ознака була первісною. До похідних іменників-назв осіб, що мають ВФ, репрезентовану двома мотиваційними ознаками результативності і об'єктності, належать: *свічкар, паркетник, чоботар, мітляр, пушкар, дігтяр, годинникар*.

Саме тому слід погодитися із ученими, які пропонують обов'язково включати в ЛЗ деривата вказівку на його ВФ [3, с. 520; 7, с. 73-74], тобто активно використовувати цю мовну категорію у лексикографічній практиці, що сприятиме розумінню природи того чи іншого найменування у будь-якій мові.

Аналіз лексики української, російської, чеської та польської мов з погляду ономазіології дозволяє виявити частіше спільні, рідше – відмінні особливості процесів найменувань осіб та предметів об'єктивного світу, охарактеризувати певним чином специфіку мовної «картини світу» різних народів. Використання ВФ слова як методологічного інструментарію у зіставно-типологічних студіях дозволяє наблизитися до розуміння складних питань мовного «прочитання» навколишнього світу різними етносами, а головне – отримати цінний матеріал для подальших перспективних міждисциплінарних наукових досліджень.

Література:

1. Алпатов В. М. Лингвистика на исходе XX века: Итоги и перспективы / В. М. Алпатов // Вестник Московского университета. Сер. 9. Филология. – 1995. – № 5. – С. 84–93.
2. Грещук В. В. Український відприкметниковий словотвір / В. В. Грещук. – Івано-Франківськ : Плай, 1995. – 208 с.
3. Ермакова О. П. Сопоставительное изучение словообразования и внутренней форма слова / О. П. Ермакова, Е. А. Земская // Известия АН СРСР. Сер. лит. и яз. – 1985. – Т. 44. – № 6. – С. 518–525.
4. Колшанский Г. В. Некоторые вопросы семантики языка в гносеологическом аспекте / Г. В. Колшанский // Принципы и методы семантических исследований. – М. : Наука, 1976. – С. 5–31.

5. Кубрякова Е. С. Об определении границ ономазиологических исследований / Е. С. Кубрякова // Проблемы ономазиологии IV: Научные труды. – Т. 175. – Курск : КГУ, 1984. – С. 23–27.
6. Кубрякова Е. С. Части речи в ономазиологическом освещении / Е. С. Кубрякова. – М. : Наука, 1976. – 115 с.
7. Милославский И. Г. Вопросы словообразовательного синтеза / И. Г. Милославский. – М. : МГУ, 1980. – 296 с.
8. Потебня А. А. Эстетика и поэтика / А. А. Потебня. – М. : Искусство, 1976. – 614 с.
9. Словник української мови: в 11 томах. – Т.1. – К. : Наукова думка, 1970. – 790 с.
10. Степанов Ю. С. Основы общего языкознания: учебное пособие / Ю. С. Степанов. – М. : Просвещение, 1975. – 272 с.
11. Тихонов Н. А. Внутренняя форма слова и лексическое значение слова / Н. А. Тихонов // Семантика и структура деривационных моделей : сб. науч. тр. – Владивосток : ДВО АН СРСР, 1988. – С. 55–72.
12. Торощев И. С. Предмет, задачи, материал и методы ономазиологии / И. С. Торощев // Проблемы ономазиологии. Исследования проблемной лаборатории по ономазиологии : Научные труды. – Т. 21(114). – Орел : ОГУ, 1974. – С. 3–75.
13. Языковая номинация: Общие вопросы. – М. : Наука, 1977. – 358 с.

УДК 811.111.2'276.6:636

С. А. Вискушенко,*Житомирський державний університет імені Івана Франка, м. Житомир***ФАХОВА МОВА ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ**

Статтю присвячено дослідженню теорії поняття фахова мова як лінгвістичного феномену. Увагу зосереджено на узагальненні та систематизації існуючих головних наукових підходів сучасної лінгвістики до вивчення поняття «фахова мова». В роботі викладено інформацію про становлення, актуалізацію та розвиток основних й взаємодоповнюючих концепцій, на які спирається сучасне термінознавство. Зокрема, розглянуто загальні особливості кожного з напрямів та встановлено їхні відмінні ознаки й недоліки. Особливу увагу приділено домінуючим властивостям та функціям фахової мови.

Ключові слова: фахова мова, термін, термінологія, фаховий текст.

PROFESSIONAL LANGUAGE AS THE CENTRAL ELEMENT OF LINGUISTIC STUDY

The given article is devoted to the research how the theoretical interpretation of the notion «professional language» as a linguistic phenomenon has been developed. The special attention is drawn to the generalization and systematization of the major modern approaches to the notion «professional language». The article highlights the information about the formation, updating and development of the basic conceptions which are considered to be fundamental in contemporary terminology studies. In particular, general peculiarities and distinctive characteristics of each position are under analysis. The paper focuses on the definition of the major notion of the research. Professional language is considered to be the complex of all means being used in professionally restricted area of communication in order to ensure mutual understanding among people working in the given sphere. Its functioning is provided with accurately determined terminology. The results of the research can serve as the theoretical and practical basis for further study of the notion «professional language».

Key words: professional language, term, terminology, professional text.

ПРОФЕССИОНАЛЬНЫЙ ЯЗЫК КАК ОБЪЕКТ ЛИНГВИСТИЧЕСКОГО ИССЛЕДОВАНИЯ

Статья посвящена исследованию теории термина как лингвистического феномена. Особое внимание уделяется обобщению и систематизации существующих главных научных подходов современной лингвистики к изучению понятия «профессиональный язык». В работе изложена информация о становлении, актуализации, а также развитии основных и взаимодополняющих концепций, на которых основано современное терминоведение. В частности, рассмотрены общие особенности каждого направления, установлены их отличительные признаки и недостатки. Рассматриваются доминирующие особенности и функции профессионального языка.

Ключевые слова: профессиональный язык, термин, терминология, специальный текст.

Постановка проблеми. Невпинний розвиток, охоплення наукою і технікою всіх сфер нашого життя призводять до підвищення ролі фахової комунікації в суспільстві, що спонукає науковців досліджувати формування та функціонування фахових мов різних наук. Відсутність інтегрального підходу до дослідження поняття «фахова мова» зумовлює потребу поліаспектного дослідження цього явища.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ґрунтовні теоретичні та практичні аспекти вивчення фахової мови як лінгвістичного феномену, на які ми спираємося у своєму дослідженні, розкриті в роботах К. Я. Авербуха, О. І. Голованової, Т. Р. Кияка, В. М. Лейчика, В. Ф. Новодранової, Е. Ф. Скороходька, М. Brekke, Н. Felber та багатьох інших термінознавців.

Актуальність дослідження обумовлена тим, що незважаючи на стійкий інтерес до вивчення питання тлумачення терміна «фахова мова» протягом декількох десятиліть, дотепер не існує єдиного загальнозживаного визначення цього поняття. Різні дослідники пропонують своє розуміння означеного терміна. Несхожість визначень пояснюється не стільки багатогранністю поняття «фахова мова», скільки різними підходами щодо вивчення цього явища.

Виклад основного матеріалу. Термін «фахова мова» («Fachsprache») набуває широкого розповсюдження в 60-70 роки ХХ століття в німецькомовних країнах зі значенням «мова певної галузі, фаху». Однак окремі уявлення та перші роботи, що відображали різні сторони та властивості цього явища, стали з'являтися в зарубіжній лінгвістиці ще в кінці ХІХ – на початку ХХ століття.

Уперше термін «фахова мова» було жито представниками Празького лінгвістичного гуртка [2; 4]. Вони стояли на засадах функціонального підходу щодо лінгвістичного аналізу мовних систем. Широкого розповсюдження набула теза про те, що найголовнішою рисою мовних систем є їхнє функціональне призначення, практичне застосування, тобто мова має цілеспрямований характер. Розглядаючи фахові мови як функціональні різновиди сучасних розвинених національних мов, як підсистеми цих мов, представники празького лінгвістичного гуртка вважали, що фахові мови обмежуються фахово-галузевою сферою мовного спілкування й протиставляли їх побутовій сфері, сфері сімейних відносин та відпочинку людини [4, с. 17]. У британській та американській лінгвістиці для позначення фахово-маркованої лексики використовують термін «language for special/specific purposes» (LSP) – «мова для спеціальних цілей», який увійшов у вжиток наприкінці ХХ століття. Під спеціальними цілями розуміють сфери суспільних відносин (наука, економіка, право, мистецтво, медицина тощо). Вітчизняна ж лінгвістична традиція, наслідуючи німецьких вчених, використовує термін «фахова мова». Вважається, що джерелом розвитку фахових мов передусім є науково-технічний прогрес, оскільки інтенсивний і постій-